

ORGANIZACJA I PODSTAWY MATERIALNE WYŻSZEJ SZKOŁY PEDAGOGICZNEJ W KRAKOWIE W LATACH 1946—1961

1. ORGANIZACJA I ROZWÓJ WYŻSZEJ SZKOŁY PEDAGOGICZNEJ W KRAKOWIE¹

Zbigniew Tabaka

Państwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie została powołana do życia przez Ministerstwo Oświaty w 1946 r.², równocześnie z takimi samymi uczelniami w Gdańsku, Łodzi i Wrocławiu.

Utworzenie przez Ministerstwo Oświaty państwowych wyższych szkół pedagogicznych było wynikiem potrzeby i wielkiej troski, jaką otaczały władze w Polsce Ludowej kształcenie oraz wychowywanie szerokich rzesz nauczycielskich. Podczas okupacji hitlerowskiej, w latach drugiej wojny światowej, stan liczbowy nauczycielstwa bardzo się zmniejszył. Wprowadzenie powszechnego obowiązku nauczania w zakresie 7-letniej szkoły podstawowej wymagało ogromnej liczby nowych, wysoko kwalifikowanych nauczycieli. Kursy doskonalenia i doksztalcania kadry nauczycielskiej nie były w możności sprostać zadaniom, a uniwersytety także nie rokowały nadziei, by w szybkim czasie mogły wykształcić dostateczną ilość nauczycieli dla szkolnictwa średniego i podstawowego. Celem przyspieszenia kształcenia tak bardzo potrzebnej kadry nauczycielskiej Ministerstwo Oświaty, obok rozbudowy liceów pedagogicznych i wyższych kursów nauczycielskich, zorganizowało państwowe wyższe szkoły pedagogiczne z 3-letnim okresem nauczania. Słuchacze państwowych wyższych szkół pedagogicznych zdobywali kwalifikacje zawodowe z zakresu dwóch przedmiotów specjalizacji i po ukończeniu tych studiów kierowani byli do pracy w wyższych klasach szkół podstawowych; w ten sposób szkoły te, zasilane przez dobrze przygotowanych nauczycieli, mogły osiągać znacznie wyższy poziom nauczania.

Komitet Organizacyjny Państwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie powołało Ministerstwo Oświaty w maju 1946 r. w składzie: przewodniczący — prof. dr S. Szuman, kierownik Katedry Psychologii Wychowania Uniwersytetu Jagiellońskiego, zast. przewodniczącego — doc. dr W. Bobkowska z Uniwersytetu

¹ Artykuł oparty został na materiałach znajdujących się w archiwum Szkoły, na materiałach rektoratu, dziekanatów, kwestury oraz na sprawozdaniach organizacji społecznych i młodzieżowych WSP w Krakowie. Z publikacji wykorzystane zostały następujące prace: J. Garbacik: *Z dziejów Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie 1946—1956*. W: *Dziesięciolecie WSP w Krakowie*. Kraków 1957; R. Mochnacki: *Organizacja i rozwój studiów geograficznych w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie w latach 1946—1957*. „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”. Zeszyt 8. Geografia. Kraków 1958.

² „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Oświaty” z dnia 12 III 1946 r., poz. 47. Nazwa „Państwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna” obowiązywała do 1952 r., od kiedy zmieniono ją na: „Wyższa Szkoła Pedagogiczna”.

Jagiellońskiego, członek Komisji — dr S. Skalski, naczelnik Wydziału Kształcenia Nauczycieli Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego³. Zadaniem Komitetu Organizacyjnego było przeprowadzenie wstępnych prac, związanych z uruchomieniem uczelni i rekrutacją na I rok studiów. Komitet Organizacyjny działał do dnia 1 X 1946 r., kiedy to zostały powołane pierwsze stałe władze nowo utworzonej uczelni. Ministerstwo Oświaty mianowało dyrektorem Państwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie prof. dr Szumana, a jego zastępcą dr Skalskiego. Pierwsza inauguracja roku akademickiego w PWSP odbyła się w dniu 25 X 1946 r., podczas której dyrektor prof. dr Szuman wygłosił wykład programowy pt. *Wyższe szkoły pedagogiczne jako nowy typ uczelni w Polsce*.

Według założeń programowych i statutu organizacyjnego Państwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie była szkołą wyższą, nieakademicką, podległą Ministerstwu Oświaty, kształcąca młodzież na nauczycieli szkół podstawowych, o dwukierunkowym zakresie specjalizacji. Organizacyjnie początkowo PWSP przypominała wyżej postawione zakłady kształcenia nauczycieli, odbiegała od struktury uniwersytetów. Uczelnią kierowali: dyrektor wraz ze swym zastępcą oraz Rada Szkoły, w skład której wchodziłi wszyscy wykładowcy zatrudnieni w PWSP, tak etatowi, jak i na godzinach zleconych. Rada Szkoły swoimi kompetencjami częściowo przypominała rady pedagogiczne w szkolnictwie średnim i liceach pedagogicznych⁴. Wykładowcami byli w pierwszym okresie pracownicy naukowii krakowskich szkół akademickich oraz długoletni nauczyciele szkół średnich, posiadający nie tylko praktykę pedagogiczną, ale także pewien dorobek naukowy. Program studiów związany był ściśle z zajęciami praktycznymi studentów i od początku był on przedmiotem żywych dyskusji w prasie i na zjazdach dyrektorów oraz pracowników państwowych wyższych szkół pedagogicznych w latach 1947—1949. Programy studiów były dlatego wszechstronnie dyskutowane, ponieważ tego typu uczelnie dopiero rozpoczynały swoją działalność, a nadto każda państwowa wyższa szkoła pedagogiczna miała pewne odrębności organizacyjne w zależności od warunków lokalnych. W dyskusjach starano się także dzielić doświadczeniami tak dydaktycznymi, jak też organizacyjnymi, by wypracować jeden ogólnopolski, najlepszy model kształcenia nauczycieli możliwie sumiennie przygotowanych do pracy w nowym, socjalistycznym szkolnictwie.

Ze wszystkich szkół pedagogicznych w Polsce PWSP w Krakowie posiadała najlepsze warunki rozwojowe, dzięki ściślejszej współpracy z uczelniami akademickimi Krakowa, szczególnie katedrami pedagogiki i psychologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, i w swoim programie przewidywała wykłady na poziomie uniwersyteckim obok lekcji o charakterze szkolnym i zajęć praktycznych. Zorganizowane w krakowskiej PWSP sekcje kierunkowe stały się wzorem dla innych wyższych szkół pedagogicznych. Już w pierwszym roku akademickim utworzone zostały trzy sekcje kierunkowe: polonistyczno-historyczna, polonistyczno-estetyczna i przyrodniczo-geograficzna. Sekcja polonistyczno-historyczna miała dwa roczniki studiów, pierwszy i drugi, pozostałe zaś tylko rocznik pierwszy. Dalsze sekcje powstały w następnym roku akademickim, 1947/48, a to: polonistyczno-językowa i matematyczno-fizyczna. Sekcja polonistyczno-językowa zakresem nauczania obejmowała trzy przedmioty specjalizacji: język polski, język angielski i język rosyjski. W trakcie studiów okazało się jednak, że ten program był zbyt szeroki i studenci nie byli w stanie opanować, obok języka polskiego, dwóch języków obcych, nawet w zakresie potrzebnym dla szkoły podstawowej. W związku z tym sekcję tę podzielono na dwa

³ Pismo Ministerstwa Oświaty nr KN II/2204/46; por. też „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Oświaty” z dnia 23 XII 1946, nr 20, poz. 375 oraz pismo Ministerstwa Oświaty nr II KN 53/39/46.

⁴ Zarządzenie Ministra Oświaty z dnia 12 III 1946 r., nr II KN 2564/45; por. „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Oświaty” 1946, nr 2, poz. 47.

odrębne kierunki: języka rosyjskiego i języka angielskiego. Sekcja polonistyczno-językowa istniała w krakowskiej PWSP tylko przejściowo i jednorazowo dokonano rekrutacji na rok pierwszy, ponieważ eksperymentalne połączenie studiów z zakresu języka polskiego i języka obcego było zbyt trudne do opanowania dla przeciętnych słuchaczy w ciągu 3-letniego okresu nauki.

Osobliwością PWSP w Krakowie było zorganizowanie sekcji polonistyczno-estetycznej, zadaniem której miało być przygotowanie kadry nauczycielskiej dla upowszechnienia kultury estetycznej w szkołach podstawowych. Wykształcenie estetyczne — według koncepcji twórcy tego kierunku, prof. dr Szumana — powinno nie tylko dać nauczycielowi możliwość percepcji dóbr kulturalnych, lecz także umożliwić wychowanie masowego odbiorcy bogactw twórczości artystycznej przez dobrze postawione świetlice szkolne i dziecięce zespoły artystyczne. Na program nauczania tej sekcji składały się: język polski, literatura piękna, literatura dziecięca, muzyka, plastyka, zajęcia teatralne i choreograficzne. Sekcja estetyczna wkrótce po założeniu, dzięki wysiłkom prof. dr Szumana i asystenta mgr L. Pietrzykowskiego, poszczycić się mogła pięknymi wynikami. Liczne, udane występy studentów tej sekcji, a to zespołów: choreograficznego, dramatycznego i recytatorskiego, przeznaczone głównie dla różnych zakładów pracy, przyczyniły się bez wątpienia do spopularyzowania naszej uczelni w środowisku krakowskim. Warto nadmienić, że z sekcją polonistyczno-estetyczną współpracowali wybitni specjaliści, tacy jak muzykolog prof. dr Z. Jachimecki, dyrektor Teatru im. Słowackiego B. Dąbrowski, reżyser M. Biliżanka, dyrektor Teatru Rapsodycznego dr M. Kotłarczyk i wielu innych, związanych z instytucjami kulturalnymi Krakowa. Mimo znacznych osiągnięć sekcja estetyczna została zlikwidowana z chwilą przestawienia profilu krakowskiej PWSP i przejścia na specjalistyczne studia jednokierunkowe.

Obok przygotowania merytorycznego z obranej specjalności, studenci Państwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej odbywali liczne zajęcia z zakresu przysposobienia do zawodu nauczycielskiego, zarówno pedagogiczne, jak i metodyczne. Od początku istnienia Uczelni duży nacisk położony został na przedmioty: psychologię ogólną i rozwojową, pedagogikę, historię wychowania, metodykę nauczania przedmiotu specjalności oraz metodyki przedmiotów pomocniczych, jak rysunku, śpiewu i robót ręcznych. Niezależnie od przedmiotów specjalistycznych i pedagogicznych wykładane były szeroko przedmioty ideologiczne: historia filozofii, ekonomia polityczna, nauka o Polsce i świecie współczesnym, historia polskiego ruchu robotniczego i socjologia. Duże zasługi w organizowaniu i prowadzeniu wychowania politycznego młodzieży w naszej uczelni położył poseł na sejm PRL A. Polewka, długoletni wykładowca nauki o Polsce i świecie współczesnym.

Zmiany programowe i w strukturze organizacyjnej sekcji nastąpiły w roku akademickim 1949/50, w związku z postawieniem przed wyższymi szkołami pedagogicznymi zadania kształcenia nauczycieli dla szkół średnich. Zrezygnowanie przez Ministerstwo Oświaty z dotychczasowej koncepcji kształcenia nauczycieli dla wyższych klas szkół podstawowych wiązało się z ogólnopolskim, bardzo dotkliwym brakiem kwalifikowanych kadr nauczycielskich w szkolnictwie średnim. Wyższe szkoły pedagogiczne miały więc możliwie szybko wykształcić nieodzownie potrzebną ilość nauczycieli dla szkolnictwa średniego. Celem przyspieszenia dopływu nauczycieli do szkół średnich Ministerstwo Oświaty wydało rozporządzenie, na mocy którego uprawnienia do nauczania w szkołach średnich otrzymywali absolwenci wyższych szkół pedagogicznych po ukończeniu nawet trzechletnich dwukierunkowych studiów. Zarządzenie to zostało wydane mimo uwag grona nauczającego PWSP w Krakowie, że studenci po studiach dwukierunkowych nie posiadają dostatecznego przygotowania do nauczania w szkołach średnich.

Zasadnicze zmiany w organizacji sekcji polegały na przejściu od studiów dwukierunkowych na studia jednokierunkowe o znacznie szerszym zakresie nauczania.

W roku akad. 1949/50 po raz pierwszy przeprowadzono rekrutację na pierwszy rok studiów według systemu jednokierunkowego. Utworzone zostały w tym roku akademickim następujące kierunki studiów: filologia polska, historia, biologia, geografia, matematyka. W roku akad. 1950/51 otwarte zostały jeszcze dwa dalsze kierunki: filologia rosyjska i fizyka. Wszystkich więc sekcji kierunkowych w naszej uczelni było siedem, nie licząc pozostałych z dawniejszych lat studiów dwukierunkowych. Studenci lat starszych kończyli bowiem rozpoczęte studia dwukierunkowe według dawnych programów, przy czym dla ułatwienia im złożenia końcowych egzaminów w roku szk. 1950/51 mieli możliwość wybierania jednego przedmiotu, z którego pisali pracę dyplomową i składali egzamin dyplomowy. Wprowadzenie studiów jednokierunkowych wiązało się również z dużymi zmianami programowymi w zakresie przygotowywania przyszłych nauczycieli dla szkół średnich. Rozszerzony został wydatnie zakres nauczania przedmiotów specjalizacji, zlikwidowane natomiast zostały zajęcia z przedmiotów pobocznych: rysunku, śpiewu i robót ręcznych, z uwagi na to, że w szkolnictwie średnim nie był potrzebny nauczyciel o encyklopedycznym i powierzchownym wykształceniu. Zmianie uległo też nauczanie przedmiotów ideologicznych, zlikwidowana została nauka o Polsce i świecie współczesnym, socjologia i historia filozofii, a na ich miejsce wprowadzono podstawy marksizmu-leninizmu z elementami filozofii marksistowskiej. Mimo wprowadzonych zmian programowych i poszerzenia przedmiotu specjalizacji studenci PWSP nie zawsze w dostatecznym stopniu potrafili przyswoić sobie odpowiedni zasób wiedzy potrzebnej do pracy w szkolnictwie, ponieważ studia trwały tylko trzy lata i zakończone były egzaminem dyplomowym pierwszego stopnia.

Dalszym etapem w rozwoju krakowskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej było zorganizowanie w 1951 r. Studium Zaocznego⁵. Studium Zaoczne zostało następnie przemianowane na samodzielny Wydział Zaoczny, obejmujący trzy sekcje kierunkowe: filologię polską, filologię rosyjską i geografię. W pierwszym roku istnienia Studium Zaocznego na kierunku filologii polskiej i filologii rosyjskiej nauka trwała dwa lata, przy czym na wymienione kierunki przyjmowani byli nauczyciele czynni posiadający wykształcenie półwyższe, np. tzw. „pedagogia” czy wyższe kursy nauczycielskie. Studia dwuletnie zorganizowane były tylko przejściowo i jeden raz dokonano rekrutacji na pierwszy rok, ponieważ kandydatów z wykształceniem półwyższym znajdowało się stosunkowo niewiele. Od 1952 r. na wszystkich kierunkach Wydziału Zaocznego WSP studia trwały cztery lata i zakończone były po złożeniu przez studentów pracy dyplomowej egzaminem dyplomowym pierwszego stopnia.

Organizacja kształcenia zaocznego w krakowskiej Wyższej Szkole Pedagogicznej nauczycieli czynnych i pracowników instytucji oświatowych opierała się i opiera na dwóch zasadniczych elementach: samodzielnej pracy studenta w trakcie wykonywania zawodu nauczycielskiego i uczestnictwie cztery razy do roku w sesjach naocznych w uczelni. W czasie sesji naocznych, organizowanych w czasie ferii letnich, zimowych, wiosną i jesienią, oprócz wysłuchania wykładów i odrobienia obowiązujących ćwiczeń, słuchacze otrzymują dokładne wskazówki oraz instrukcje przedmiotowe wraz z wyszczególnieniem zagadnień i literatury do indywidualnego przeprowadzenia w ciągu roku szkolnego. Nadto w czasie pobytu na sesjach naocznych studenci obowiązani są do składania kolokwiiów i egzaminów oraz do uzyskania zaliczeń z odbytych ćwiczeń. Rok szkolny dla słuchaczy studium zaocznego rozpoczyna się w miesiącu lipcu, a kończy w czerwcu następnego roku kalendarzowego. Po ukończeniu studiów zaocznych absolwenci otrzymują dyplomy uprawniające ich do nauczania w szkolnictwie średnim studiowanego przedmiotu specjalizacji.

⁵ Pismo Ministerstwa Oświaty z dnia 22 III 1951 r.; por. „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Oświaty” z dnia 17 XI 1952 r., nr 18, poz. 147.

Duża popularność wśród nauczycielstwa studiów zaocznych i potrzeba dokształcania w trakcie pracy zawodowej bez odrywania od zajęć szkolnych kadry nauczycielskiej przyczyniły się do rozbudowy tej formy kształcenia i utworzenia nowych kierunków specjalizacji na studium dla pracujących w krakowskiej WSP. Mianowicie w 1957 r. utworzone zostały trzy dalsze kierunki studiów: historia, biologia i matematyka. W 1958 r. powstał kierunek pedagogiki jako studium wieczorowe, a w 1959 r. kierunek pedagogiki uruchomiono także jako studium zaoczne. Wszystkich kierunków specjalizacji na studiach zaocznych było pod koniec piętnastolecia siedem i jeden na studiach wieczorowych, organizacyjnie związanych ze studiami zaocznymi. Inicjatorem i niestrudzonym organizatorem oraz wielkim rzecznikiem kształcenia zaocznego nauczycieli w trakcie pracy zawodowej był obecny rektor WSP, pierwszy dyrektor Studium, a następnie dziekan samodzielnego Wydziału Zaocznego, prof. dr W. Danek.

Dalszą zmianą organizacyjną w systemie studiów było wprowadzenie do wyższych szkół pedagogicznych czteroletniego okresu nauczania na studiach stacjonarnych, a pięcioletniego na studiach zaocznych, zakończonego egzaminem magisterskim. Przedłużenie okresu nauczania i nadanie krakowskiej Wyższej Szkole Pedagogicznej prawa wydawania dyplomów magisterskich nastąpiło w 1954 r. Ostatnim etapem rozwojowym w minionym piętnastoleciu w wyższych szkołach pedagogicznych w Polsce było przedłużenie okresu studiów z czterech do pięciu lat, obowiązujące od roku akad. 1958/59. Od tego czasu studia pięcioletnie obowiązują zarówno słuchaczy studiów stacjonarnych, jak i zaocznych. Zmiany programowe we wszystkich wypadkach wprowadzane były stopniowo od pierwszego roku studiów, a starsze roczniki kończyły według dawnego programu, by nie wprowadzać zbyt dużego obciążenia studentów przedmiotami przewidzianymi w nowych programach.

Obok istniejących trzech form kształcenia: studiów stacjonarnych, wieczorowych i zaocznych, przejściowo uruchomione były jeszcze studia eksternistyczne, na kierunkach: historii, filologii polskiej i geografii, dla absolwentów studiów pierwszego stopnia, pracujących w zawodzie nauczycielskim, którzy pragnęli uzupełnić studia i uzyskać tytuł magisterski. Studia eksternistyczne, zorganizowane w 1957 r., trwały do 1960 r. Słuchacze tych studiów otrzymywali tematy prac magisterskich od samodzielnych pracowników nauki Uczelni, wykazy przedmiotów do uzupełnienia, które winni przerobić i zdać z nich egzaminy, by wyrównać różnice programowe między studiami pierwszego stopnia a studiami magisterskimi. Dla ułatwienia pracy eksternistom Uczelnia organizowała zbiorowe konsultacje z przedmiotów uzupełniających i konsultacje z seminarium magisterskiego, raz w miesiącu.

Szybki rozwój Uczelni, powstawanie coraz liczniejszych kierunków studiów miały bez wątpienia duży wpływ na kształtowanie się struktury organizacyjnej Szkoły i jej władz naukowych oraz administracyjnych. Centralny system zarządzania Uczelnią przez dyrektora i radę szkoły, przewidziany w statucie organizacyjnym PWSP z 1946 r., nie zdawał egzaminu, gdy utworzone zostały liczniejsze sekcje o różnych specjalnościach i przybywało młodzieży. W celu usprawnienia kierownictwa Uczelnią i lepszego oraz wnikliwszego czuwania nad przebiegiem studiów na poszczególnych kierunkach powołani zostali przez Radę Szkoły opiekunowie sekcji. Do zadań opiekunów-kierowników sekcji należało: czuwanie nad całokształtem organizacji kierunku, kontrola wykonywania zajęć dydaktycznych, dyscyplina studentów, propozycje obsady personalnej i kontrola przebiegu studiów młodzieży akademickiej. Funkcje kierowników sekcji pełnili: prof. dr S. Pigoń — polonistyczno-historycznej, prof. dr S. Szuman — polonistyczno-estetycznej, doc. W. Gałęcki — polonistyczno-językowej, prof. dr F. Bieda — przyrodniczo-geograficznej, prof. dr J. Leśniak — matematyczno-fizycznej. Taki podział administracyjny utrzymał się do roku akad. 1948/49, kiedy to nastąpiło połączenie sekcji w większe jednostki organizacyjne i utworzone zostały załączki wydziałów z dziekanami na czele. Utwo-

rzo mianowicie trzy wydziały: Humanistyczny, w skład którego weszły sekcje: polonistyczno-estetyczna, polonistyczno-historyczna i polonistyczno-językowa, Przyrodniczo-Geograficzny z sekcją przyrodniczo-geograficzną i Matematyczno-Fizyczny z sekcją o tej samej nazwie⁶. Następnie, w roku akad. 1949/50, w skład wydziałów weszły odpowiednie sekcje jednokierunkowe, które rozpoczęły studia według nowego programu od pierwszego roku. Pierwszymi pełniącymi obowiązki dziekanów z mianowania byli: prof. dr S. Pigoń na Wydziale Humanistycznym, prof. dr F. Bieda na Wydziale Przyrodniczo-Geograficznym, prof. dr J. Leśniak na Wydziale Matematyczno-Fizycznym. Ogólne kierownictwo Uczelni sprawowali powołani przez Ministerstwo Oświaty na te stanowiska rektor i prorektor. Stanowisko rektora WSP w roku akad. 1948/49 nie zostało obsadzone i w jego zastępstwie Uczelnią kierował prorektor dr S. Skalski, dotychczasowy wicedyrektor Szkoły. Pierwszym rektorem Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie mianowany został prof. dr K. Piwarski w 1950 r. Rada Szkoły, w skład której wchodziłi wszyscy wykładowcy, została zamieniona na senat Uczelni, a na wydziałach utworzone zostały rady wydziałowe. Zmiany przeprowadzane były stopniowo i ostatecznie struktura Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie na wzór uniwersytecki została ustalona w roku akad. 1950/51. Kompetencje senatu Uczelni, w skład którego wchodziłi: rektor, prorektor, dziekani, przedstawiciele rad wydziałowych, przedstawiciele pomocniczych pracowników nauki i organizacji politycznych i społecznych, określone zostały przepisami organizacyjnymi dotyczącymi szkolnictwa wyższego w PRL i były takie same, jak w innych szkołach akademickich. Rady wydziałowe, składające się z dziekana, prodziekanów, wszystkich samodzielnych pracowników nauki na wydziale, zatrudnionych etatowo lub na godzinach zleconych, przedstawiciele pomocniczych pracowników nauki, organizacji politycznych i młodzieżowych, kierowały całokształtem prac związanych z życiem naukowym i dydaktycznym wydziału.

W nowej strukturze organizacyjnej Uczelni nie mogła mieścić się szkoła ćwiczeń, dotychczas organizacyjnie i lokalowo związana z Wyższą Szkołą Pedagogiczną, nastawioną na metodyczne przygotowanie nauczycieli dla szkół podstawowych. Rozporządzeniem Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego rozwiązano zatem szkołę ćwiczeń w roku szk. 1949/50, a uczniów jej przeniesiono do szkół podstawowych znajdujących się na terenie miejsca ich zamieszkania. Na potrzeby zaś Uczelni przydzieliło Kuratorium Liceum Ogólnokształcące przy ul. Świerczewskiego 12, gdzie studenci odbywali zajęcia praktyczne i hospitowali lekcje szkolne. Studium Zaoczne działało zrazu jako odrębna jednostka organizacyjna w ramach Uczelni. Na jego czele stał dyrektor, a od 1952 r., po przemianowaniu Studium Zaocznego na Wydział Zaoczny — dziekan. Kompetencje dyrektora, a następnie dziekana Wydziału Zaocznego nie były zbyt szerokie, podlegali mu bowiem pracownicy naukowcy wszystkich kierunków tylko w sprawach personalnych i administracyjnych, zaś w sprawach naukowych związanych z poszczególnymi kierunkami studiów kadra naukowa związana była z odpowiednimi katedrami i radami wydziałów studium stacjonarnego. Pomieszanie kompetencji między Wydziałem Zaocznym, który nie posiadał własnej rady wydziału, a radami wydziałów studium stacjonarnego okazało się w praktyce bardzo niewygodne. Dla ujednoczenia toku postępowania i ściślejszego powiązania studiów zaocznych ze studiami stacjonarnymi, w roku akad. 1957/58 Wydział Zaoczny jako odrębna jednostka organizacyjna uległ likwidacji, a poszczególne kierunki studiów zostały przydzielone bezpośrednio do odpowiednich wydziałów. Do Wydziału Filologiczno-Historycznego włączone zostały kierunki: filologia polska, filologia rosyjska, historia i pedagogika, do Wydziału Geograficzno-Biologicznego — geografia i biologia, do Wydziału Matematyczno-Fizycznego — matematyka. Zmieniona też

⁶ Instrukcja z dnia 19 V 1947 r. w sprawie organizacji r. szk. 1947/48. „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Oświaty” 1947, nr 6, poz. 132.

została nazwa studiów zaocznych na: Studium dla Pracujących. Sprawami Studium dla Pracujących przy poszczególnych wydziałach kierują prodziekani, specjalnie na te funkcje wybierani, a na szczeblu rektoratu — prorektor do spraw Studium dla Pracujących.

Znaczne poszerzenie uprawnień rad wydziałowych nastąpiło w roku akad. 1959/60, kiedy to na mocy ustawy o szkolnictwie wyższym dwa wydziały Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie otrzymały prawo nadawania tytułów doktorskich: Wydział Filologiczno-Historyczny i Wydział Geograficzno-Biologiczny. Od tego czasu często na porządku dziennym obrad rad wydziałowych pojawiają się sprawy naukowe, otwieranie przewodów doktorskich i publiczne obrony rozpraw doktorskich nie tylko pracowników naszej Uczelni, lecz także asyentów innych wyższych uczelni i pracowników instytucji oświatowych oraz czynnych nauczycieli.

Władze Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie do r. 1956 mianowało Ministerstwo Oświaty, któremu Uczelnia nasza podlega, od tego zaś roku, po uzyskaniu samorządu, obsada stanowisk kierowniczych odbywa się drogą wyborów. Pierwsze wybory władz uczelni odbyły się w 1956 r., kiedy wybrani zostali: rektorem prof. dr W. Danek, prorektorem doc. dr S. Jodłowski, dziekanem Wydziału Filologiczno-Historycznego doc. dr I. Zarębski, prodziekanem tego Wydziału doc. dr H. Smarzyński, dziekanem Wydziału Geograficzno-Biologicznego doc. dr R. Mochnacki, dziekanem Wydziału Matematyczno-Fizycznego doc. dr Z. Krygowska, prodziekanem Wydziału Zaocznego zast. prof. mgr J. Łukacz¹.

Szybki rozwój Uczelni, powstawanie nowych kierunków, organizacja wydziałów i wzrost liczby studentów wymagał również szybkiego rozwoju i wzrostu kadry naukowej tak samodzielnych, jak i pomocniczych pracowników nauki. Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie przeżywała stosunkowo duże trudności, spowodowane brakiem odpowiedniej ilości własnych wysoko kwalifikowanych pracowników nauki, szczególnie w pierwszym okresie istnienia. Wprawdzie Uczelnia przejęła kilku wykładowców z krakowskiego Państwowego Pedagogium, lecz było ich zbyt mało, by można było zapewnić normalny tok jej pracy i pełne wykonanie programu nauczania. Dużą trudność w pozyskaniu na stałe samodzielnych pracowników nauki powodowała między innymi zbyt mała ilość etatów, np. w roku szk. 1947/48 Uczelnia posiadała tylko dwa etaty dla pracowników nauki. W związku z tym istniała konieczność zatrudniania wykładowców na godzinach zleconych lub krótkotrwałych rocznych kontraktach. Stały brak sił naukowych w krakowskiej WSP, szczególnie w pierwszych latach jej działalności, zmuszał do korzystania z usług pracowników nauki innych wyższych uczelni Krakowa. Wykładowcami WSP byli często profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego, Akademii Górniczo-Hutniczej, Politechniki Krakowskiej, Wyższej Szkoły Nauk Społecznych i innych uczelni, a czasem także asystenci oraz nauczyciele szkół średnich z tytułami naukowymi, o długoletnim stażu pracy i pewnym dorobku naukowym. Uczelnia usilnie zabiegała o uzyskanie jak największej liczby etatowych, samodzielnych i pomocniczych pracowników nauki, związanych na stałe z miejscem pracy. Mimo starań okres prowizorium trwał stosunkowo długo, bo aż do roku akad. 1952/53, w którym rozporządzeniem Ministerstwa Oświaty powołano do życia w wyższych szkołach pedagogicznych zakłady naukowe i katedry. Fakt ten był bardzo ważnym momentem w historii Uczelni; przyczynił się od razu do stabilizacji kadry profesorskiej i asystenckiej. Na mocy zarządzenia Ministra Oświaty z dnia 13 XII 1952 r. utworzone zostały z dniem 1 I 1953 r. w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie następujące katedry: Podstaw Marksizmu-Leninizmu, Pedagogiki, Historii Literatury Polskiej, Języka Polskiego, Literatury Rosyjskiej, Języka Rosyjskiego, Historii Powszechnej, Historii Polski, Botaniki, Zoologii, Geografii Fizycznej, Geografii Regionalnej, Geografii Gospodarczej, Ana-

¹ Zob. wykaz władz Uczelni w latach 1946—1961 w rozdziale II, 1.

lizej Matematycznej, Geometrii, Fizyki Doświadczalnej i Fizyki Teoretycznej⁸. Z braku obsady personalnej nie utworzone zostały katedry literatury rosyjskiej i języka rosyjskiego, lecz jedna wspólna — Literatury Rosyjskiej i Języka Rosyjskiego; również z tego samego powodu nie rozpoczęła działalności katedra historii powszechnej i cały zespół historyków skupiał się w Katedrze Historii Polski.

W następnych latach nastąpiła dalsza znaczna rozbudowa katedr na wszystkich kierunkach i do życia zostały powołane: Katedra Historii Powszechnej w 1955 r., Katedra Psychologii w 1957 r., Katedra Metodyki Nauczania Matematyki i Katedra Metodyki Nauczania Języka Polskiego i Literatury Polskiej w 1958 r., Ekonomii Politycznej w 1959 r., katedry Pedagogiki Ogólnej, Pedagogiki Eksperymentalnej i Metodyki Nauczania Historii w 1960 r., Katedra Chemii w 1961 r. Likwidacji zaś uległy: Katedra Podstaw Marksizmu-Leninizmu, w związku z wprowadzeniem nowego programu nauk politycznych i społecznych w 1957 r., Katedra Fizyki Teoretycznej, której rozwiązanie spowodowane zostało przeniesieniem kierunku fizyki z Krakowa do Opoli. Funkcje kierowników utworzonych katedr objęli etatowi samodzielni pracownicy nauki: zast. prof. mgr Z. Słomiński — Katedra Podstaw Marksizmu-Leninizmu, prof. dr Z. Mysiakowski — Katedra Pedagogiki, prof. dr J. Nowakowski — Katedra Historii Literatury Polskiej, doc. dr S. Jodłowski — Katedra Języka Polskiego, doc. W. Gałęcki — Katedra Literatury Rosyjskiej i Języka Rosyjskiego, prof. dr J. Garbacik — Katedra Historii Polski do 1955 r., a od tego roku Katedra Historii Powszechnej, doc. dr K. Kostrakiewicz — Katedra Botaniki, doc. dr A. Dziurzyński — Katedra Zoologii, doc. dr J. Premik — Katedra Geografii Fizycznej, doc. dr R. Mochacki — Katedra Geografii Regionalnej, prof. dr M. Dobrowolska — Katedra Geografii Gospodarczej, prof. dr J. Leśniak — Katedra Analizy Matematycznej, doc. dr Z. Krygowska — Katedra Geometrii, a od 1958 r. — Katedra Metodyki Nauczania Matematyki, doc. dr T. Piech — Katedra Fizyki Doświadczalnej, prof. dr M. Jeżewski — Katedra Fizyki Teoretycznej, doc. dr I. Zarębski — Katedra Historii Polski od 1955 r., prof. dr W. Szewczuk — Katedra Psychologii, doc. dr W. Szyszkowski — Katedra Metodyki Nauczania Języka Polskiego i Literatury Polskiej, zast. prof. mgr J. Jasiński, p. o. kierownika — Katedra Ekonomii Politycznej, prof. dr J. Konopnicki — Katedra Pedagogiki Eksperymentalnej, doc. dr H. Smarzyński — Katedra Pedagogiki Ogólnej, doc. dr L. Musiał — Katedra Chemii, doc. dr T. Słowikowski — Katedra Metodyki Nauczania Historii. W międzyczasie nastąpiły również pewne zmiany na stanowiskach kierowników katedr w związku z odejściem z Uczelni lub przejściem na emeryturę niektórych samodzielnych pracowników nauki. Doc. O. Skorogładowa pełniła funkcję kierownika Katedry Języka Rosyjskiego i Literatury Rosyjskiej w latach 1960—1962, doc. dr J. Flis objął kierownictwo Katedry Geografii Fizycznej w 1957 r., doc. dr K. Tryuk — kierownictwo Katedry Geometrii, doc. dr W. Juszczyk — kierownictwo Katedry Zoologii w 1960 r., prof. dr W. Danek — kierownictwo Katedry Metodyki Nauczania Języka Polskiego i Literatury Polskiej w 1962 r.⁹ W ostatnim roku piętnastolecia Uczelni było czynnych 21 katedr, Studium Wychowania Fizycznego, kierowane przez mgr T. Jarosińskiego, Studium Języków Obcych pod kierownictwem dr R. Rodowicz i Studium Wojskowe.

Utworzenie katedr w Wyższej Szkole Pedagogicznej nie tylko wywarło dodatni wpływ na stabilizację kadry naukowej, lecz również odegrało decydującą rolę w kształtowaniu się naukowego oblicza Uczelni. Dopiero z chwilą powstania katedr, na większą skalę mogły być podjęte w WSP prace naukowo-badawcze przez samo-

⁸ Zarządzenie Ministra Oświaty z dnia 13 XII 1952 r., nr KD-3-46/7/52. Por. „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Oświaty” z dnia 31 XII 1952 r., nr 21, poz. 174. Mocą tego zarządzenia zmienne też zostały nazwy wydziałów w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie: Wydział Humanistyczny — na Wydział Filologiczno-Historyczny, Wydział Przyrodniczo-Geograficzny — na Wydział Geograficzno-Biologiczny.

⁹ Zob. wykaz kierowników katedr i zakładów naukowych w rozdziale II, 2.

dzielnych pracowników nauki i prace doktorskie przez asystentów. Badania zespołowe i indywidualne prowadzone w ramach katedr, głównie katedr metodyki nauczania przedmiotów specjalizacji, są nie tylko wkładem w dorobek myśli naukowej, lecz także wykazują specyfikę Uczelni i torują drogę postępowym metodom i formom kształcenia nauczycieli na poziomie akademickim. Na podkreślenie zasługują tym bardziej, że wyższe szkoły pedagogiczne są uczelniami młodymi i dopiero w trakcie praktyki kształtują się oraz utrwalają najlepsze metody wychowywania kadr nauczycielskich tak dla szkolnictwa podstawowego, jak i ogólnokształcącego.

Nieco wcześniej od katedr rozpoczęły w naszej Uczelni działalność zakłady naukowe. Powstanie pierwszych z nich przypada na rok akad. 1947/48, kiedy to zorganizowano 7 pracowni naukowych, a to: Pracownię Psychologiczną, Pracownię Praktyk Pedagogicznych, Pracownię Estetyczną, Pracownię Przyrodniczą, Pracownię Geograficzną, Pracownię Fizyczną i Pracownię Chemiczną. Pracownie te nie miały, w ścisłym tego słowa znaczeniu, charakteru zakładów naukowych, lecz raczej charakter gabinetów dydaktycznych, w których studenci uczyli się, jak należy posługiwać się pomocami naukowymi przy przeprowadzaniu lekcji praktycznych w szkole. Rozwój pracowni naukowych napotykał na znaczne trudności z powodu braku odpowiednich pomieszczeń i braku pomocniczych pracowników nauki. Pracownie organizowali i prowadzili wykładowcy, niejednokrotnie tylko przy dorywczej pomocy studentów. Organizatorem i kierownikiem Pracowni Estetycznej był prof. dr S. Szuman, Pracowni Praktyki Pedagogicznej — doc. dr W. Bobkowska, Pracowni Geograficznej — doc. dr J. Premik, Pracowni Przyrodniczej — doc. dr J. Kreiner, Pracowni Chemicznej — doc. dr L. Musiał i Pracowni Fizycznej — mgr M. Wierzbicki, asystent Akademii Górniczo-Hutniczej, zatrudniony na godzinach zleconych w WSP.

Charakter pracowni naukowych w Wyższej Szkole Pedagogicznej zmieniał się równocześnie z wprowadzaniem zmian programowych i przejściem od studiów dwukierunkowych na studia jednokierunkowe. Zmiany programowe przyczyniły się do tego, że zakłady miały spełniać odtąd nie tylko rolę pracowni dydaktycznych, lecz także funkcje pracowni doskonalenia naukowego, w których studenci mogliby pogłębiać wiedzę w zakresie obranej specjalności. Przełomowym rokiem w historii zakładów był rok akad. 1952/53. W tym to roku utworzone zostały katedry i zatrudniono znaczną liczbę pomocniczych pracowników nauki oraz zreorganizowano dotychczas istniejące pracownie, nastawiając je na prace naukowo-badawcze. Oprócz reorganizacji istniejących utworzone zostały nadto nowe zakłady: Historii Literatury Polskiej, Języka Polskiego, Języka i Literatury Rosyjskiej, Historii Powszechnej, Historii Polski, Podstaw Marksizmu-Leninizmu, Pedagogiki. W następnych latach przybywały dalsze zakłady, szczególnie z metodyk nauczania przedmiotów specjalności, istniejące zaś wzbogacały się w nowe nabytki, jak księgozbiory, pomoce naukowe, aparaturę doświadczalną i inne wyposażenie, potrzebne do prac naukowo-badawczych oraz do kształcenia studentów na poziomie uniwersyteckim. Od 1952 r. zakłady działają tak jak w innych wyższych uczelniach w ramach katedr, podlegają kierownikom katedr naukowo i organizacyjnie. Pod koniec piętnastolecia czynne były 24 zakłady, a to: Zakład Pedagogiki i Historii Wychowania, Zakład Pedagogiki Eksperymentalnej, Zakład Psychologii, Zakład Historii Literatury Polskiej, Zakład Języka Polskiego, Zakład Metodyki Nauczania Literatury Polskiej i Języka Polskiego, Zakład Języka Rosyjskiego i Literatury Rosyjskiej, Zakład Historii Powszechnej, Zakład Historii Polski, Zakład Metodyki Nauczania Historii, Zakład Geografii Fizycznej, Zakład Geologii, Zakład Geografii Społeczno-Gospodarczej, Zakład Geografii Regionalnej, Zakład Metodyki Nauczania Geografii, Zakład Zoologii, Zakład Fizjologii Roślin, Zakład Fizjologii Zwierząt, Zakład Metodyki Nauczania Biologii, Zakład Chemii, Zakład Analizy Matematycznej, Zakład Geometrii, Zakład Metodyki Nauczania Matematyki, Zakład Fizyki Doświadczalnej. Utworzenie tak licznych zakładów w stosunkowo krótkim czasie było możliwe dzięki otrzymaniu

przez Uczelnię nowych budynków szkolnych z licznymi pomieszczeniami, znacznych kredytów ze skarbu państwa i dzięki zatrudnieniu odpowiedniej liczby pomocniczych pracowników nauki oraz laborantów. Organizacja od postaw, wyposażenie zakładów w pomoce naukowe potrzebne do prac naukowo-badawczych i prowadzenia zajęć na poziomie wyższej uczelni, zgromadzenie podręcznych księgozbiorów naukowych, nie-raz znacznych, wymagało dużo pracy i poświęcenia ze strony samodzielnych oraz po-
mocniczych pracowników nauki. Podkreślić tu należy duże zasługi, jakie położyli przy organizowaniu zakładów naukowych w naszej Uczelni: doc. dr J. Premik, organizator i współtwórca Zakładu Geografii, a następnie Geologii, który własnoręcznie zbierał w wielu miejscowościach minerały dla organizowanych przez siebie pracowni, doc. dr J. Kreiner — twórca Pracowni Przyrodniczej, doc. dr A. Dziurzyński — organizator zakładów Botaniki i Zoologii. Ofiarnych pracowników naukowych na polu rozbudowy zakładów było znacznie więcej, lecz z braku miejsca trudno wymieni-ć wszystkich. Na wyróżnienie zasługuje także postawa studentów i ich udział w pracach nad przygotowaniem prostszych pomocy naukowych dla Pracowni Przy-rodniczej czy Geograficznej, bezinteresowna pomoc przy gromadzeniu zbiorów mi-nerałów dla Zakładu Geologii itp.

W omawianym okresie z rozwojem Uczelni ściśle związana jest sprawa wzrostu kadry naukowej. Po zorganizowaniu Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie największą bolączką władz uczelnianych było zapewnienie obsady personalnej przed-miotów specjalizacji na poszczególnych kierunkach studiów. Dodatkowa trudność wynikała również z braku odpowiedniej ilości etatów dla pomocniczych pracowników nauki, którzy mogliby odciążyć profesorów w pracach organizacyjnych i przyspie-zyć tworzenie pracowni naukowych. W okresie studiów dwukierunkowych ilość asystentów była znikoma, np. w roku akad. 1947/48 — dwóch, w następnym — czterech (w tym dwóch studentów z III roku studiów), co wpływało między innymi z charakteru programów nauczania, w których nie przewidywano ćwiczeń, szcze-
gólnie na kierunkach humanistycznych. Dopiero od 1950 r. datuje się zatrudnienie większej ilości pomocniczych pracowników nauki, co wiązało się ze zmianami pro-gramowymi i położeniem nacisku na przedmioty kierunkowe, wymagające ćwiczeń. Szybki wzrost liczby asyentów nastąpił z chwilą utworzenia zakładów naukowych i katedr oraz po wprowadzeniu czteroletnich studiów, zakończonych egzaminem magisterskim.

Dla samodzielnych pracowników nauki Wyższa Szkoła Pedagogiczna otrzymała znaczną ilość etatów dopiero w 1954 r. i od tego czasu większość profesorów i do-
centów w naszej Uczelni jest zatrudniona etatowo, a tylko nieznaczna część pracuje nadal na godzinach zleconych, głównie przy przedmiotach, z których przewidziana jest mała ilość godzin wykładowych, np. historia sztuki (dwie godziny tygodniowo przez dwa semestry na kierunkach historii i filologii polskiej). Stan zatrudnienia samodzielnych i pomocniczych pracowników nauki w minionym piętnastoleciu ilustrowa tabela 1.

Tabela 1

PRACOWNICY NAUKOWI WSP W PIERWSZYM PIĘTNASTOLECIU

Rok akad.	Samodzielni pracow- nicy nauki		Pomocniczy pra- cownicy nauki		Pracownicy dydaktyczni	
	etat. lub kontr.	godz. zlec.	etat.	godz. zlec.	etat.	godz. zlec.
1946/47	2	11	—	8	—	21
1951/52	10	12	19	16	20	18
1956/57	33*	13	46	13	10	27
1961/62	35	7	84	19	39	29

* Razem z zastępcami profesorów

W roku akad. 1961/62 na 35 etatowych samodzielnych pracowników nauki było 12 profesorów zwyczajnych i nadzwyczajnych oraz 23 docentów; wśród 39 pracowników dydaktycznych — 33 wykładowców i starszych wykładowców, zaś na 84 pomocniczych pracowników nauki było 10 adiunktów, 64 starszych asystentów i 10 asystentów. Wśród kadry pomocniczych pracowników nauki 44 adiunktów, starszych asystentów i asystentów wywodzi się z absolwentów WSP w Krakowie.

Asystenci-absolwenci studiów trzyletnich dla uzupełnienia wykształcenia uczęszczali na studia drugiego stopnia na Uniwersytecie Jagiellońskim lub jako eksterniści składali egzaminy magisterskie w Wyższej Szkole Pedagogicznej, po uzyskaniu przez nią prawa wydawania dyplomów magisterskich. Znacznie gorzej niż uzyskanie tytułu magistra przedstawiała się dla pomocniczych pracowników nauki sprawa otwierania przewodów doktorskich i zdobywanie stopnia doktorskiego. Uczelnia bowiem nie posiadała prawa nadawania stopnia doktorskiego, a na innych wyższych uczelniach dla pracownika WSP nie było łatwo uzyskać otwarcie przewodu kandydackiego z powodu ograniczonych miejsc przed wejściem w życie ustawy o przewodach i pracach doktorskich w r. 1958. Nieliczni tylko asystenci uzyskali tytuły doktorskie na innych wyższych uczelniach: na Uniwersytecie Jagiellońskim, po przeprowadzeniu przewodów kandydackich, trzech (jeden na Wydziale Matematycznym, jeden na Wydziale Filozoficzno-Historycznym, jeden na Wydziale Geograficznym i Nauki o Ziemi) oraz jeden w Instytucie Badań Literackich w Warszawie. Sytuacja na tym odcinku uległa korzystnej zmianie po uzyskaniu przez wydziały Filologiczno-Historyczny i Geograficzno-Biologiczny naszej WSP prawa przeprowadzania przewodów doktorskich i nadawania stopni doktora, na mocy ustawy o szkolnictwie wyższym z 1958 r. Toteż znaczna ilość pomocniczych pracowników nauki pod koniec piętnastolecia rozpoczęła przygotowywanie prac doktorskich, o czym świadczy 19 otwartych w roku akad. 1960/61 przewodów na wydziałach Filologiczno-Historycznym i Geograficzno-Biologicznym. Do czerwca 1962 r. uzyskało tytuły doktorskie na Wydziale Filologiczno-Historycznym trzech pomocniczych pracowników nauki WSP i cztery osoby spośród czynnych nauczycieli i asystentów innych wyższych uczelni. Dalszym pozytywnym objawem rozwoju młodszych pracowników nauki jest przeprowadzenie przez naszych pracowników przewodów habilitacyjnych, co miało miejsce pod koniec piętnastolecia. Z siedmiu otwartych przewodów habilitacyjnych w wyższych uczelniach Polski, jeden pracownik naukowy uzyskał tytuł docenta (dr F. Urbańczyk na Uniwersytecie Warszawskim).

Godnym podkreślenia osiągnięciem naukowym w krakowskiej WSP jest bez wątpienia zorganizowanie własnych wydawnictw podręczników i skryptów oraz „Rocznika Naukowo-Dydaktycznego”. W ciągu piętnastolecia ukazało się 11 zeszytów tegoż „Rocznika”, w tym: 2 zeszyty matematyczne, 2 zeszyty poświęcone studiom zaocznym, jeden naukom pedagogicznym, jeden geograficzno-biologiczny, jeden zagadnieniom kształcenia nauczycieli w szkołach wyższych, dwa geografii, jeden filologii polskiej; jeden zeszyt w całości zawiera pracę S. Sierotwińskiego *Słownik terminów literackich*. Periodyczne wydawanie „Rocznika Naukowo-Dydaktycznego” przyczynia się bez wątpienia do podnoszenia kwalifikacji zawodowych pomocniczych pracowników nauki przez umożliwienie im drukowania własnego dorobku naukowego; równocześnie publikacje te popularyzują dorobek naukowy samodzielnych pracowników Uczelni. Zamieszczanie na łamach „Rocznika” bardziej wartościowych referatów studenckich zachęca również do pracy badawczej członków kół naukowych. Niezależnie od tego wydawnictwa pomyślnie rozwija się w WSP produkcja skryptów i podręczników, przeznaczonych do użytku studentów, a szczególnie słuchaczy zaocznych, którzy na ogół nie mają możliwości korzystania z bibliotek naukowych, gdyż pracują w miejscowościach oddalonych od dużych ośrodków kulturalnych¹⁰.

¹⁰ Zob. bibliografię wydawnictw naukowych WSP w latach 1946—1961 w rozdziale XI.

Wyrazem dużych osiągnięć naukowych i wzrostu znaczenia krakowskiej WSP jako placówki naukowej o zasięgu ogólnokrajowym może być fakt powierzenia pracownikom nauki zatrudnionym w tej Uczelni redagowania czasopism takich, jak: „Małopolskie Studia Historyczne”, których redaktorem od r. 1958 jest prof. dr J. Garbaciak, „Wiadomości Historyczne” redagowane w latach 1958—1961 przez prof. dr J. Garbaciaka, a od r. 1961 przez doc. dr T. Słowikowskiego, „Ruch Literacki” pod redakcją prof. dr W. Danka. Zgrupowanie trzech redakcji czasopism naukowych w Uczelni nie tylko ma dodatni wpływ na podnoszenie poziomu wiedzy i wciąganie do życia naukowego kadry asystenckiej, ale też służy popularyzowaniu idei szkół pedagogicznych wśród społeczeństwa.

Równocześnie ze wzrostem liczby studentów i wzrostem liczby pracowników naukowych wzrastała też ilość pracowników administracyjnych. Liczba 36 pracowników administracji w ostatnim roku 15-lecia — to nie przejaw rozwoju biurokracji, lecz istotnych potrzeb Uczelni, która rozwinęła się w poważną placówkę naukową i poważny ośrodek kształcenia nauczycieli. Wraz z rozbudową kierunków studiów, organizowaniem wydziałów, uruchomieniem studiów zaocznych, musiały również wzrosnąć ilość pracowników administracyjnych, którzy, co zasługuje na podkreślenie, włożyli sporo wysiłku w organizację i materialne wyposażenie Uczelni. Warto wymienić chociaż niektórych długoletnich pracowników administracji, jak S. Jędrychowskiego, dyrektora administracyjnego (zajmującego to stanowisko od 1951 r.), który z wielkim poświęceniem starał się o rozbudowę Uczelni, uzyskanie nowych pomieszczeń na sale wykładowe i mieszkania dla studentów. Znaczne zasługi w organizowaniu sekretariatów wydziałowych ma E. Zabrzaska, kierownik sekretariatu Wydziału Filologiczno-Historycznego od chwili jego powstania w roku akad. 1948/49. Również na wymienienie zasługuje długoletnia praca W. Lisowskiego, intendenta Uczelni, a następnie kasjera, pracującego w WSP od jej założenia w 1946 r. Nie można także pominąć wkładu pracy pracowników fizycznych, szczególnie E. Bienia, G. Nowińskiego i F. Gugały, pełniących obowiązki woźnych przez wiele lat.

Poważny rozwój w minionym piętnastolecu osiągnęła Biblioteka Główna WSP, obejmująca również zbiory biblioteczne dawnego Wydziału Zaocznego. Biblioteka Główna w przeciągu piętnastu lat istnienia dzięki wysokim subwencjom państwowym potrafiła zgromadzić pokaźny księgozbiór, liczący w dniu 31 XII 1961 r. 111 825 woluminów druków zwartych, 3 882 woluminy czasopism opracowanych, 136 woluminów zbiorów kartograficznych i 387 tytułów czasopism w prenumeracie ciągłej. Biblioteka Główna oprócz podstawowych funkcji bibliotecznych obsługuje 15 bibliotek zakładowych w zakresie centralnego gromadzenia i opracowywania zbiorów. Biblioteka WSP ma charakter biblioteki naukowej, otwartej, dostępnej dla studium młodzieży Krakowa i nauczycielstwa, prowadzi wypożyczanie międzybiblioteczne i obsługuje słuchaczy Studium dla Pracujących drogą korespondencyjną¹¹.

Osobny rozdział w historii WSP stanowią zabiegi i starania o uzyskanie pomieszczeń na cele szkolne i mieszkania dla studentów. Szybki rozwój Uczelni, uruchamianie nowych, coraz liczniejszych kierunków studiów, organizowanie nowych zakładów, stały wzrost liczby studentów, wymagały wciąż nowych, znacznie obszarniejszych pomieszczeń. Pierwotnie Wyższa Szkoła Pedagogiczna zlokalizowana została w budynku przy ulicy Straszewskiego 22, przekazanym przez Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego, po zlikwidowaniu Państwowego Pedagogium, na potrzeby świeżo uruchomionej uczelni. Przez pierwsze dwa lata istnienia Wyższa Szkoła Pedagogiczna zajmowała tylko pierwsze piętro wymienionego budynku, w którym mieściło się na parterze przedszkole, a na drugim piętrze szkoła ćwiczeń, przeznaczona na przeprowadzanie lekcji praktycznych przez studentów. Z chwilą wzrostu liczby sekcji i studentów przedszkole i szkoła ćwiczeń zostały usunięte,

¹¹ Zob. rozdział VIII pt. Biblioteka Główna.

a całość pomieszczeń przeznaczono na sale wykładowe oraz pracownie naukowe. Wkrótce jednak budynek przy ulicy Straszewskiego 22 okazał się za ciasny; odbudowa w latach 1947—50 spalonego w czasie wojny skrzydła gmachu dała zaledwie pomieszczenie na aulę i nieliczne sale wykładowe. Uczelnia dotkliwie odczuwała zawsze i odczuwa brak pomieszczeń, który niejednokrotnie groził niewykonaniem ciężących na Uczelni zadań z powodu braku sal wykładowych czy mieszkań dla studentów. W krytycznych momentach Uczelni przychodziły z pomocą władze oświatowe i polityczne Krakowa, przydzielając dodatkowe pomieszczenia w budynkach szkół krakowskich. Tego rodzaju rozwiązania tylko na krótką metę łagodziły brak sal i stwarzały częstokroć niewygodne dla Uczelni prowizorium, tym bardziej że otrzymane pomieszczenia nie zawsze nadawały się do celów dydaktycznych. W roku akad. 1951/52 rektorat WSP po dłuższych staraniach otrzymał na okres przejściowy cztery sale wykładowe i jeden gabinet w szkole średniej przy ulicy Świerczewskiego 12, gdzie pomieszczenie znalazł kierunek filologii rosyjskiej. Dalszym osiągnięciem na polu lokalowym było uzyskanie w 1954 r. części budynku Zarządu Okręgowego Związków Zawodowych w Rynku Głównym pod nr 34. Po przeprowadzeniu generalnego remontu i dostosowaniu otrzymanych pomieszczeń do potrzeb szkolnych, ulokowano tam zakłady naukowe oraz sale wykładowe kierunku geografii, filologii polskiej i historii. Wreszcie najpoważniejszym sukcesem, osiągniętym przez kierownictwo WSP, było zajęcie w roku akad. 1954/55 części gmachu po Państwowym Liceum Wychowawczyń Przedszkoli przy ulicy Podbrzezie 3. Budynek ten, użytkowany początkowo wspólnie przez naszą Uczelnię i Liceum Wychowawczyń Przedszkoli, został całkowicie przejęty przez WSP w 1958 r. po ukończeniu nauki przez ostatnią klasę wymienionego liceum. W gmachu tym znalazły pomieszczenie kierunki: filologia polska, filologia rosyjska i biologia, wraz ze swoimi zakładami naukowymi. Nadto ulokowane tam zostały zakłady naukowe o charakterze ogólnym, jak: Zakład Pedagogiki, Zakład Psychologii, Studium Wychowania Fizycznego oraz Zakład Fizyki Doświadczalnej z warsztatem mechanicznym. Ostateczny podział znajdujących się pod zarządem WSP budynków szkolnych między kierunki pod koniec piętnastolecia przedstawiał się następująco: budynek przy ul. Straszewskiego 22 zajmowały kierunki historii i matematyki, biura rektoratu i kwestury, dziekanaty, Biblioteka Główna, Studium Wojskowe, siedziby organizacji politycznych i społecznych; w Rynku Głównym 34 — kierunek geografii; przy ulicy Podbrzezie 3 — kierunki: filologia polska, filologia rosyjska, biologia i Studium Wychowania Fizycznego, w szkole podstawowej przy ul. Smoleńsk 3 — studium wieczorowe pedagogiki.

Wymieniony podział pomieszczeń dotyczy tylko studium stacjonarnego, gdyż na studiach zaocznych roczniki poszczególnych kierunków są znacznie liczniejsze i nie mieszczą się w posiadanych przez Uczelnię salach wykładowych i pracowniach naukowych. Rokrocznie na potrzeby studiów zaocznych w czasie sesji naocznych, letniej i zimowej kierownictwo Uczelni musi zabiegać o uzyskanie pomieszczeń na wykłady i ćwiczenia w budynkach szkół krakowskich. Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego zazwyczaj przychodzi Uczelni z pomocą, udostępniając budynki szkolne w okresie ferii, lecz prowadzenie zajęć, na poziomie wyższej uczelni, w pomieszczeniach nie dostosowanych do tego celu, rozrzuconych po terenie całego miasta, przy braku na miejscu pomocy naukowych, napotyka na duże trudności. Uzyskanie w piętnastoleciu stosunkowo znacznej ilości pomieszczeń było możliwe dzięki troskliwej opiece Ministerstwa Oświaty, Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Krakowie, Wydziału Kwaterunkowego Miejskiej Rady Narodowej i usilnym staraniom władz Uczelni. Mimo dużych osiągnięć na polu poszerzenia stanu posiadania Uczelni sytuacja lokalowa jest bardzo trudna. Toteż doceniając znaczenie Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie, Ministerstwo Oświaty postanowiło przydzielić fundusze na budowę nowego, obszernego gmachu. Koniec piętnastolecia przyniósł powołanie do

życia Komitetu Budowy Uczelni, opracowanie projektów wstępnych i dokumentacji technicznej. Realizacja zamierzonej inwestycji nie tylko pozwoli na zaspokojenie obecnych potrzeb lokalowych, lecz także umożliwi dalszy rozwój Uczelni i uruchomienie od dawna planowanego kierunku fizyki w krakowskiej Wyższej Szkole Pedagogicznej.

Pierwsi studenci Państwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie rekrutowali się ze słuchaczy dwuletniego Państwowego Pedagogium, którzy po ukończonym roku nauki automatycznie przeszli na drugi rok studiów w PWSP. Rekrutacja na pierwszy rok studiów w roku akad. 1946/47 przyniosła dosyć znikome rezultaty. Zgłosiło się bowiem na I rok i zostało przyjętych bez egzaminu wstępnego tylko 75 kandydatów, gdyż wyższe szkoły pedagogiczne jako nowy typ uczelni nie były jeszcze znane i odpowiednio spopularyzowane w społeczeństwie. W następnych latach akademickich było znacznie więcej zgłoszeń, lecz wzrost liczebny studentów nie kształtował się samorzutnie; był on normowany limitami wyznaczanymi dla Uczelni przez Ministerstwo Oświaty. Limity przyjęć na pierwszy rok kształtowały się w granicach od 35 do 50 osób, w zależności od kierunku i zapotrzebowania szkolnictwa ogólnokształcącego na nauczycieli danej specjalności. Od roku akad. 1959/60 obowiązują limity przyjęć na kierunkach humanistycznych i geograficznym 50, a na kierunku biologii oraz matematyki 60 osób. Zazwyczaj wyznaczone limity nie były ściśle przez Uczelnię przestrzegane i przyjmowano więcej kandydatów, w granicach 5—10%, by umożliwić studia chociaż części młodzieży, która złożyła egzaminy wstępne z wynikiem pozytywnym, a nie mogłaby być przyjęta z braku miejsc. Stan liczebny młodzieży akademickiej w związku z obowiązującymi limitami przyjęć na pierwszy rok kształtował się przez dłuższy okres na ogół na jednym poziomie, na przykład w roku akad. 1952/53 było studentów 770, a w roku 1960/61 — 815, na studiach stacjonarnych. Dokładne zestawienie liczby studentów w poszczególnych latach akademickich z rozbięciem na kierunki studiów przedstawia tabela 2.

Młodzież studencka w pierwszych latach istnienia Uczelni wywodziła się głównie ze środowisk wiejskich, inteligencji pracującej, w dużej mierze nauczycielstwa. Mniej natomiast było studentów pochodzenia robotniczego. Przykładowo wymienić wypada dwa z najbardziej charakterystycznych, jeżeli idzie o pochodzenie socjalne młodzieży, lat akademickich. W roku akad. 1948/49 studentów krakowskiej WSP pochodzenia robotniczego było 15,5%, chłopskiego — 32%, inteligencji pracującej — 43,5% (w tym dzieci nauczycieli — 21,5%), zaś w roku akad. 1955/56 skład socjalny studentów pierwszego roku wykazuje dużą zmianę: pochodzenia robotniczego było 34%, chłopskiego — 43%, z inteligencji pracującej — 21% ogółu studentów WSP. Następne lata piętnastolecia nie przyniosły zasadniczych zmian, jeżeli idzie o skład socjalny, nastąpiło tylko nieznaczne przesunięcie na korzyść inteligencji pracującej przy zmniejszeniu się liczby studentów pochodzenia chłopskiego.

Młodzież zgłaszająca się na studia do Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie wywodzi się przeważnie ze środowisk chłopów małorolnych i gorzej uposażonych grup robotniczych oraz inteligentkich. Studia dla tej młodzieży w naszej Uczelni są możliwe tylko dlatego, że otrzymuje ona bardzo wydatną pomoc państwa w formie stypendiów pieniężnych, stypendiów mieszkaniowych i stołówkowych.

Odmienną grupę stanowią słuchacze Studium dla Pracujących. Rekrutują się oni spośród czynnych nauczycieli szkolnictwa ogólnokształcącego i zawodowego, pracowników instytucji oświatowych oraz kulturalnych. Słuchacze tego Studium dwa razy w roku podczas pobytu na sesjach naocznych, latem i zimą, otrzymują bezpłatne wyżywienie i zwrot kosztów przejazdu z miejsca stałego zamieszkania, nie otrzymują natomiast stypendium. Wydział Zaoczny, a następnie Studium dla Pracujących, przechodziły w minionym dziesięcioleciu gwałtowny rozwój, jeśli idzie o wzrost liczby studentów. Wystarczy dla podkreślenia tego rozwoju wymienić, że w 1951 r.

było 180, w 1956 r. — 626, zaś w roku 1961 — 1430 słuchaczy. Ten żywiolowy rozrost studiów dla pracujących w krakowskiej WSP obrazuje tabela 3.

Inną od wyżej wymienionych grupę młodzieży studenckiej stanowią absolwenci Studiów Nauczycielskich, którzy przyjmowani są na drugi rok studiów stacjonarnych i zaocznych, oraz absolwenci pierwszego stopnia po trzechletnim okresie szkolenia, pragnący uzupełnić swoje wykształcenie i uzyskać tytuł magisterski. Dla tych ostatnich istniały trzy możliwości dalszego kształcenia: pierwsza — normalna kontynuacja studiów i uczęszczanie na IV rok danej specjalności studium stacjonarnego, druga — studia zaoczne, na które są przyjmowani po złożeniu egzaminu konkursowego na IV rok, a bez egzaminu na III, oraz trzecia — studia eksternistyczne, istniejące w latach 1957—1960. Absolwenci I stopnia najczęściej wybierają studia zaoczne, ponieważ zwykle już pracują w zawodzie nauczycielskim i trudno im uzyskać urlopy na kontynuację studiów stacjonarnych, a studia eksternistyczne uruchomione były tylko przejściowo i nie mogły objąć wszystkich kandydatów.

Młodzieży studiującej w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie Państwo Ludowe stwarza niezwykle dogodne warunki, przydzielając bardzo wysokie dotacje na stypendia, rozbudowę i utrzymanie domów studenckich. Około 90% studentów studium stacjonarnego korzystało ze stypendiów pieniężnych, stołówkowych i mieszkaniowych. Dużym udogodnieniem i pomocą dla młodzieży przez cały okres piętnastolecia było utrzymywanie przez WSP własnych domów studenckich, co zasługuje na tym większe podkreślenie, że studenci naszej Uczelni w przeważnej mierze pochodzili i pochodzą spoza Krakowa oraz nie mają możliwości ulokowania się w mieście prywatnie. Do roku akad. 1958/59 wszyscy studenci, którzy otrzymali miejsca w domach akademickich WSP, nie płacili za mieszkanie, a ci, co zostali skierowani na mieszkania w domach będących w administracji Zarządu Domów Akademickich w Krakowie, otrzymywali stypendia mieszkaniowe. Po wprowadzeniu opłat za mieszkania w domach akademickich w r. 1958 wszyscy studenci, tak mieszkający we własnych domach studenckich Uczelni, jak też i w innych, otrzymują stypendia mieszkaniowe w wysokości 120 zł miesięcznie. Krakowska WSP w ostatnim roku piętnastolecia posiadała pod swoim zarządem pięć domów studenckich, które przeznaczone były wyłącznie dla studentów WSP. Domy pod zarządem WSP, to: 1) Dom Studentek przy ul. Grodzkiej 60 (od 1947 r.) na 105 miejsc; 2) Dom Studentek przy ul. Karmelickiej 41 (od 1946 r.) na 39 miejsc; 3) Dom Studentów przy ul. Mazowieckiej 61 (od 1954 r.) na 80 miejsc; 4) Dom Studentek przy ul. Bohaterów Stalingradu 7 (od 1954 r.) na 191 miejsc; 5) Dom Studentów w Nowej Hucie przy ul. Hanki Sawickiej 4 (od 1955 r.) na 70 miejsc. Oprócz wyżej wymienionych domów studenckich Uczelnia posiadała jeszcze w latach 1949—1952 pomieszczenie dla studentów przy ul. Retoryka 17 oraz barak przy ul. Rakowickiej 27. Z powodu trudności mieszkaniowych i niemożliwości otrzymania mieszkań dla asystentów, dom przy ul. Retoryka 17 został zamieniony na mieszkania dla pomocniczych pracowników nauki. Barak przy ul. Rakowickiej w 1955 r. przekazany został Wyższej Szkole Ekonomicznej, na której terenie się znajdował. Własne domy studenckie nie zaspokajały jednakże w pełni potrzeb mieszkaniowych i Uczelnia rokrocznie otrzymywała pewną ilość miejsc w domach akademickich będących w administracji krakowskiego Zarządu Ośrodków Akademickich.

Dodatkową formą pomocy dla niezamożnej młodzieży jest jeszcze przyznawanie w uzasadnionych wypadkach jednorazowych losowych zapomóg na leczenie lub zakup nieodzownie potrzebnych studentom podręczników czy odzieży. Dla studentów wykazujących się bardzo dobrymi wynikami w nauce oraz wyróżniających się w pracy społecznej w Uczelni przyznawane były specjalne stypendia naukowe. Stypendyści naukowci po ukończeniu studiów niejednokrotnie pozostawali nadal w Uczelni jako pomocniczy pracownicy nauki.

LICZBA STUDENTÓW WSP W KRAKOWIE W LATACH 1946 — 1961
(Studia stacjonarne)

Rok szkolny	Rok studiów	Wydział Filologiczno-Historyczny						Wydz. Geogr.-Biologiczny				Wydz. Mat.-Fizyczny				Razem w uczelni		
		Kierunki studiów						Kierunki studiów				Kierunki studiów						
		pol. est.	pol. hist.	pol. jęz.	fil. pol.	fil. ros.	fil. hist.	razem na wy- dziale	przyr. geogr.	biol.	geo- graf.	razem na wy- dziale	mat. fiz.	mat.	mat.		mat.	razem na wy- dziale
1946 1947	I	18	26	—	—	—	—	31	—	—	—	31	—	—	—	—	—	75
	II	—	23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23
	Razem	18	49	—	—	—	—	31	—	—	—	31	—	—	—	—	—	98
1947 1948	I	12	24	26	—	—	—	33	—	—	—	33	30	—	—	—	30	125
	II	16	26	—	—	—	—	22	—	—	—	22	—	—	—	—	—	64
	III	—	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22
	Razem	28	72	26	—	—	—	55	—	—	—	55	30	—	—	—	30	211
1948 1949	I	31	30	—	—	—	—	40	—	—	—	40	27	—	—	—	27	128
	II	11	18	22	—	—	—	22	—	—	—	22	12	—	—	—	12	85
	III	16	25	—	—	—	—	20	—	—	—	20	—	—	—	—	—	61
	Razem	58	73	22	—	—	—	82	—	—	—	82	39	—	—	—	39	274
1949 1950	I	—	—	—	43	—	—	—	36	36	72	—	—	—	31	31	31	178
	II	28	28	—	—	—	—	38	—	—	38	20	—	—	—	20	20	114
	III	10	12	22	—	—	—	20	—	—	20	10	—	—	—	10	10	74
	Razem	38	40	22	43	—	—	58	36	36	130	30	—	—	31	61	61	366
1950 1951	I	—	—	—	50	40	50	—	31	47	78	—	—	—	39	39	68	286
	II	—	—	—	39	—	27	—	32	34	66	—	—	31	31	31	31	163
	III	26	26	—	—	—	52	37	37	18	37	18	—	—	—	18	107	
	Razem	26	26	—	89	40	77	258	63	81	181	18	29	70	70	117	556	

1951	I	47	36	43	126	—	37	47	84	—	30	47	77	287
1952	II	49	24	48	121	—	29	46	75	—	28	32	60	256
	III	39	—	26	65	—	30	31	61	—	—	29	29	155
	Razem	135	60	117	312	—	96	124	220	—	58	108	166	698
1952	I	34	53	37	124	—	36	41	77	—	26	27	53	254
1953	II	49	33	43	125	—	34	46	80	—	27	41	68	273
	III	46	19	46	111	—	29	45	74	—	27	32	59	244
	Razem	129	105	126	360	—	99	132	231	—	80	100	180	771
1953	I	34	46	41	121	—	38	41	79	—	29	27	56	256
1954	II	31	44	33	108	—	30	33	68	—	21	22	43	219
	III	47	27	43	117	—	30	46	76	—	26	38	64	257
	Razem	112	117	117	346	—	98	125	223	—	76	87	163	732
1954	I	34	49	38	121	—	39	42	81	—	31	29	60	262
1955	II	33	41	40	114	—	31	39	70	—	22	23	45	229
	III	30	50	29	109	—	29	36	65	—	20	17	37	201
	Razem	97	140	107	344	—	99	117	216	—	73	69	142	692
1955	I	34	34	39	107	—	35	39	74	—	—	35	35	216
1956	II	33	35	53	121	—	38	41	79	—	—	21	21	221
	III	32	32	51	115	—	32	41	73	—	—	24	24	212
	IV	30	—	40	70	—	28	36	64	—	—	—	—	134
	Razem	129	101	183	413	—	133	157	290	—	—	80	80	783
1956	I	35	32	44	111	—	32	29	61	—	—	38	38	210
1957	II	27	21	41	89	—	28	32	60	—	—	23	23	172
	III	36	37	52	125	—	32	40	72	—	—	21	21	218
	IV	34	23	50	107	—	28	43	71	—	—	18	18	196
	Razem	132	113	187	432	—	120	144	264	—	—	100	100	796

Rok szkolny	Rok studiów	Wydział Filologiczno-Historyczny							Wydz.Geogr.-Biologiczny				Wydz. Mat.-Fizyczny				Razem w uczelnii
		Kierunki studiów							Kierunki studiów				Kierunki studiów				
		pol. est.	pol. hist.	pol. jęz.	pol. pol.	fil. ros.	fil. hist.	Razem na wy- dziale	przyr. geogr.	biol.	geo- graf.	Razem na wy- dziale	mat. fiz.	mat.	mat.	Razem na wy- dziale	
1957 1958	I	—	—	—	38	32	47	117	—	43	37	80	—	—	39	39	236
	II	—	—	—	44	29	46	119	—	32	27	59	—	—	21	21	199
	III	—	—	—	36	35	37	108	—	27	29	56	—	—	23	23	187
	IV	—	—	—	35	30	53	118	—	28	40	68	—	—	17	17	203
	Razem	—	—	—	153	126	183	462	—	130	133	263	—	—	100	100	825
1958 1959	I	—	—	—	39	34	45	118	—	37	28	65	—	—	41	41	224
	II	—	—	—	42	28	44	114	—	29	27	56	—	—	22	22	192
	III	—	—	—	49	27	42	118	—	28	26	54	—	—	15	15	187
	IV	—	—	—	38	31	36	105	—	20	28	48	—	—	17	17	170
	Razem	—	—	—	168	120	167	455	—	114	109	223	—	—	95	95	773
1959 1960	I	—	—	—	39	29	41	109	—	46	32	78	—	—	34	34	221
	II	—	—	—	49	25	48	122	—	33	29	62	—	—	21	21	205
	III	—	—	—	33	33	37	103	—	30	26	56	—	—	19	19	178
	IV	—	—	—	45	20	43	108	—	23	27	50	—	—	11	11	169
	Razem	—	—	—	166	107	169	442	—	132	114	246	—	—	85	85	773
1960 1961	I	—	—	—	43	23	47	118	—	52	46	98	—	—	37	37	253
	II	—	—	—	45	29	41	115	—	34	27	61	—	—	26	26	202
	III	—	—	—	43	29	44	116	—	27	30	57	—	—	21	21	194
	IV	—	—	—	35	26	36	97	—	29	22	51	—	—	18	18	166
	Razem	—	—	—	166	112	168	446	—	142	125	267	—	—	102	102	815

Dużą rolę w życiu młodzieży krakowskiej WSP odegrały istniejące na terenie Uczelni organizacje studenckie o charakterze ideologicznym, społecznym i naukowym. Pierwszą organizacją młodzieżową była Bratnia Pomoc Studentów WSP, zorganizowana już w roku akad. 1946/47, a skupiająca prawie wszystkich studentów (na 274 studentów w 1948 r. do Bratniej Pomocy należało 271). Bratnia Pomoc prowadziła wielostronną działalność, a szczególnie udane były poczynania referatu spraw socjalnych, który organizował różne imprezy dochodowe, jak wieczorki taneczne, występy artystyczne i inne, w celu zdobycia funduszy na zapomogi dla swych członków. W akcji samopomocowej Bratnia Pomoc ściśle współpracowała z Kółem Towarzystwa Burs i Stypendiów, zorganizowanym w WSP w 1947 r. przez R. Orłowskiego. Działalność Bratniej Pomocy trwała do roku 1949, kiedy to ta organizacja w całej Polsce została przekształcona w Zrzeszenie Studentów Polskich. ZSP przy WSP, wykorzystując doświadczenie swej poprzedniczki, Bratniej Pomocy, kontynuowało wśród studentów prace o charakterze społecznym i kulturalnym. Dużym osiągnięciem Zrzeszenia Studentów Polskich w Wyższej Szkole Pedagogicznej było zorganizowanie masowych form pracy kulturalno-oświatowej, przeprowadzenie uczelnianych eliminacji, powołanie do życia zespołów artystycznych: choreograficznego, dramatycznego i wokalnego, które niejednokrotnie brały udział w eliminacjach środowiskowych i krajowych, uzyskując wyróżnienia i dyplomy. Na podkreślenie zasługują również akcje socjalne ZSP, jak organizowanie obozów wypoczynkowych, typowanie najaktywniejszych członków na wczasy zagraniczne i krajowe oraz pomoc w zabiegach o uzyskanie mieszkań dla studentów WSP. Aktywność ZSP wyrażała się także na odcinku prac społecznych: przy budowie Nowej Huty, uporządkowaniu miasta Krakowa, zadrzewianiu podkrakowskich nieużytków czy w licznych wyjeździe studentów WSP na akcję żniwną i wykopkową przez wiele lat¹².

Pracę ideologiczną wśród młodzieży WSP w Krakowie zapoczątkowały Związek Młodzieży Wiejskiej „Wici”, założony w październiku 1947 r., i Związek Niezależnej Młodzieży Socjalistycznej, zorganizowany w marcu 1948 r. Obydwie organizacje ideologiczne, chociaż początkowo niezbyt liczne („Wici” liczyły 28, a ZNMS — 7 członków), potrafiły objąć stopniowo swym zasięgiem znaczną część młodzieży i rozbudzić ożywioną dyskusję na temat roli oraz zadań organizacji politycznych w życiu studenckim. Po zjednoczeniu organizacji młodzieżowych w Polsce w naszej Uczelni został zorganizowany Związek Akademickiej Młodzieży Polskiej. Związek ten, kierowany przez Zarząd Uczelniany, rozwinął również szeroką działalność, prowadząc akcję odczytową, szkolenie ideologiczne i kluby, mające przygotować przyszłego nauczyciela do aktywnej pracy społecznej na terenie szkoły. Związek Akademickiej Młodzieży Polskiej jako autonomiczna jednostka został zlikwidowany w 1950 r., a jego członkowie automatycznie przeszli do Związku Młodzieży Polskiej. Liczba członków ZMP w naszej Uczelni szybko wzrastała, lecz było to wynikiem nie tyle pracy ideologicznej wśród studentów, ile zgłaszania się na pierwszy rok studiów młodzieży już zorganizowanej. Działalność ideologiczną Związku Młodzieży Polskiej w WSP można ocenić dodatnio — mimo pewnych niewłaściwych form pracy narzucanych tej organizacji odgórnie — dzięki stosunkowo dużemu wyrobieniu działaczy młodzieżowych, którymi byli niejednokrotnie ludzie starsi, urlopowani nauczyciele studiujący w WSP, oraz dzięki aktywnej opiece takich działaczy społecznych i wychowawców młodzieży, jak długoletni wykładowca przedmiotów ideologicznych w naszej Uczelni, poseł Adam Polewka. Ideologiczną pracę wśród młodzieży po likwidacji ZMP w 1957 r. przejęły: Związek Młodzieży Socjalistycznej i Związek Młodzieży Wiejskiej, działające w środowisku krakowskiej WSP od 1958 r. Działalność tych organizacji i ich wpływ wychowawczy na studentów trudno jeszcze dziś

¹² Zob. rozdział IX, 2: Zrzeszenie Studentów Polskich.

LICZBA SŁUCHACZY WSP W KRAKOWIE W LATACH 1951 — 1961*
(Studium dla Pracujących)

Kierunek studiów	Rok studiów	Ilość słuchaczy w roku										Egzaminy dyplomowe i magisterskie					
		1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1957	1958	1959	1960	1961
Filologia polska	I	60	115	—	100	100	100	67	51	40	54	72	—	—	—	—	—
	II	—	21	90	—	51	61	73	48	33	35	79	—	—	—	—	—
	III	—	—	—	—	—	60	87	77	54	51	34	—	—	—	—	—
	IV	—	—	—	—	—	—	41	63	69	71	70	—	—	—	—	—
	V	—	—	—	—	—	—	—	94	113	83	87	—	—	—	—	—
	Razem	60	136	90	100	151	221	268	333	309	294	342	—	—	24	34	41
Filologia rosyjska	I	60	97	60	60	76	65	46	29	41	33	72	—	—	—	—	—
	II	—	70	45	28	40	52	56	33	24	27	34	—	—	—	—	—
	III	—	—	15	33	24	40	29	50	30	19	23	—	—	—	—	—
	IV	—	—	47	15	76	28	38	28	37	34	27	—	—	—	—	—
	V	—	—	—	—	—	—	—	—	29	23	26	—	—	—	—	—
	Razem	60	167	167	136	166	185	169	169	155	151	182	19	4	6	13	17
Historia	I	—	—	—	—	—	—	59	49	48	59	71	—	—	—	—	—
	II	—	—	—	—	—	—	—	61	52	35	53	—	—	—	—	—
	III	—	—	—	—	—	—	—	—	47	46	29	—	—	—	—	—
	IV	—	—	—	—	—	—	—	—	—	44	42	—	—	—	—	—
	V	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	42	—	—	—	—	—
	Razem	—	—	—	—	—	—	59	110	147	184	237	—	—	—	—	—

Pedagogika	I	—	—	—	—	—	—	—	—	58	44	59	—	—	—	—	—	—
	II	—	—	—	—	—	—	—	—	—	48	42	—	—	—	—	—	—
	III	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45	—	—	—	—	—	—
	Razem	—	—	—	—	—	—	—	—	58	92	146	—	—	—	—	—	—
		60	100	120	76	80	218	216	220	204	210	208	207	213	36	11	17	20
Geografia	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	II	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	III	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	IV	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	V	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Razem	60	125	190	218	216	220	204	210	208	207	213	36	11	17	20	22	
Biologia	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	II	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	III	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	IV	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	V	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Razem	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Matematyka	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	II	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	III	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	IV	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	V	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Razem	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ogółem		180	223	447	444	533	626	788	974	984	1142	1430	55	15	47	67	80	
	Razem	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	

* Zestawienie sporządzili: Stanisława Gorczyca i Zygmunt Ruta

ocenić, ponieważ zbyt krótki okres pracy nie pozwala na scharakteryzowanie ich osiągnięć i braków¹³.

Organizacje młodzieżowe do 1950 r. były jedynymi organizacjami ideologicznymi, i one to prowadziły całokształt pracy ideowo-politycznej. Dopiero w grudniu 1950 r. powstała w Uczelni Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR, która przejęła kierowniczą rolę w sprawach wychowania politycznego i ideologicznego. POP PZPR czynnie włączyła się w nurt życia młodzieży, służyła doradą i pomocą organizacjom młodzieżowym zarówno ideologicznym, jak i społecznym, zdobywała sobie sympatię i autorytet w codziennej pracy wśród studentów i grona profesorskiego. Dowodem wzrostu znaczenia Podstawowej Organizacji Partyjnej był szybki wzrost liczby członków Partii (w 1956 r. — 201), nie tylko wśród studiującej młodzieży, ale i samodzielnych i pomocniczych pracowników nauki. Rozwój ilościowy organizacji partyjnej, stabilizacja jej szeregów, stosunkowo liczne w niej grono samodzielnych i pomocniczych pracowników nauki, pozwalały na wielostronne oddziaływanie ideologiczne i wychowawcze na młodzież zarówno zorganizowaną, jak i niezorganizowaną. Organizacja partyjna i organizacje młodzieżowe dopomagały czynnie władzom Uczelni i całemu gronu profesorskiemu w realizacji podstawowych zadań, postawionych przed wyższymi szkołami pedagogicznymi, a mianowicie w wychowaniu wzorowych nauczycieli oddanych Polsce Ludowej¹⁴.

Na podkreślenie zasługuje również fakt, że przez cały okres swojej działalności studenckie organizacje w naszej Uczelni korzystały z daleko idącej pomocy i opieki grona nauczającego. Instytucja kuratorów organizacji młodzieżowych w krakowskiej WSP zdała pomyślnie egzamin w początkowej fazie działalności poszczególnych organizacji młodzieżowych: ideologicznych, społecznych i naukowych. Obowiązki kuratorów sprawowali: poseł A. Polewka — kurator Związku Akademickiej Młodzieży Polskiej, prof. dr K. Piwarski — kurator Bratniej Pomocy, prof. dr F. Bieda — kurator Towarzystwa Burs i Stypendiów, doc. dr F. Bielak — kurator Koła Polonistów, doc. W. Gałęcki — kurator Koła Językowców, prof. dr J. Leśniak — kurator Koła Matematyków. Po zniesieniu instytucji kuratorów w 1950 r. opiekę przejęły: nad organizacjami młodzieżowymi — Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR, a nad kołami naukowymi — poszczególne katedry.

Na duże trudności napotykało na terenie Uczelni zorganizowanie życia naukowego studentów, ponieważ byli oni bardzo obciążeni obowiązkowymi zajęciami i nie mogli znaleźć dostatecznego czasu na samodzielną pracę naukową. Uwidoczniło się to szczególnie w okresie studiów dwukierunkowych. Zresztą studenci za mało specjalizowali się w przedmiotach kierunkowych, by móc pracować naukowo. W związku z tym zorganizowane w roku akad. 1947/48 koła: geograficzne, przyrodnicze, językowe, polonistyczne i matematyczne nie były w ścisłym tego słowa znaczeniu kołami naukowymi, lecz raczej kółkami przedmiotowymi. Po wprowadzeniu studiów jednokierunkowych i reorganizacji istniejących kółek w roku akad. 1951/52 rozpoczęła się znacznie żywsza działalność naukowa na tym odcinku życia studenckiego. W Uczelni zorganizowane zostały: Koło Naukowe Historyków, Koło Naukowe Polonistów (z sekcjami języka polskiego i literatury), Koło Naukowe Geografów, Koło Naukowe Biologów, Koło Naukowe Matematyków, Koło Naukowe Fizyków i Koło Naukowe Ruscystów. Koła te, skupiające w swoich szeregach młodzież najzdolniejszą, wykazującą zamiłowanie do pracy naukowej, osiągnęły w końcowym okresie piętnastolecia poważne wyniki nie tylko na skalę uczelnianą, lecz także ogólnokrajową, uczestnicząc w ogólnopolskich zjazdach kół naukowych z referatami czy głosami w dyskusji¹⁵.

¹³ Zob. rozdział IX pt. Organizacje polityczne, społeczne i naukowe.

¹⁴ Zob. rozdział IX, 1 pt. Działalność Podstawowej Organizacji Partyjnej PZPR w latach 1950—1962.

¹⁵ Zob. rozdział IX, 3 pt. Naukowy ruch studencki.

Inną formą działalności młodzieży krakowskiej WSP był stosunkowo żywy jej udział w życiu sportowym. W pierwszym okresie istnienia Uczelni organizowaniem zespołów sportowych zajmowała się Bratnia Pomoc, która utworzyła: koło szachistów, koło tenisa stołowego, zespół siatki ręcznej, męski i żeński. Zespoły te jednakże nie osiągnęły większych sukcesów i były nieliczne. Na szerszą skalę działalność sportowa rozwinęła się dopiero po 1950 r., kiedy w Uczelni powstało Akademickie Zrzeszenie Sportowe i Studium Wychowania Fizycznego. Najważniejszym osiągnięciem AZS-u i Studium Wychowania Fizycznego było umasowienie sportu, czego dowodem są organizowane rokrocznie, od 1951 roku, uczelniane spartakiady studenckie, na których zespoły sportowe wykazywały swoją sprawność i ambitne przygotowanie.

Omawiając ważniejsze wydarzenia w naszej Uczelni warto również chociaż w kilku zdaniach wspomnieć o działalności Zakładowej Organizacji Związku Nauczycielstwa Polskiego przy WSP, zorganizowanej staraniem dr S. Jodłowskiego w 1949 r. Rada Zakładowa Organizacji Związkowej skierowała swą działalność głównie na sprawy bytowe pracowników Uczelni i na tym polu osiągnęła poważne rezultaty. Do jej osiągnięć należą: uzyskanie kilkunastu mieszkań rodzinnych z przydziału Prezydium Miejskiej Rady Narodowej Krakowa, otrzymanie domu przy ul. Retoryka 17 na mieszkania dla asystentów, uzyskanie kredytów w Ministerstwie Oświaty na budowę bloku mieszkalnego na osiedlu Olsza II, w którym w 1961 r. otrzymali mieszkania samodzielni i pomocniczy pracownicy nauki. Bardzo wydatnie przez cały okres istnienia ZOZ pracował referat wczasów, dzięki któremu znaczna ilość pracowników WSP mogła skorzystać z wczasów wypoczynkowych, leczniczych i sanatoryjnych. Do osiągnięć tego referatu należy zorganizowanie kolonii dla dzieci i ośrodków wypoczynkowych, w czasie wakacji letnich, w Lanckoronie i Mikołajkach. Poważnym sukcesem było także utworzenie w 1950 r. Pracowniczej Kasy Zapomogowo-Pożyczkowej, której założycielem był dr S. Jodłowski, ówczesny przewodniczący Rady Zakładowej ZOZ ZNP. Kasa Zapomogowo-Pożyczkowa zdobyła sobie szybko dużą popularność, szczególnie między pomocniczymi pracownikami nauki i pracownikami administracji Uczelni. Dowodem tej popularności jest stały napływ nowych członków i systematyczny wzrost liczby udzielanych pożyczek oraz zapomóg. W ostatnim roku piętnastolecia Kasa Zapomogowo-Pożyczkowa liczyła 118 członków, co stanowiło 69% ogólnej liczby członków ZOZ ZNP przy WSP.

Spośród innych akcji podejmowanych przez Zakładową Organizację Związkową warto wymienić imprezy noworoczne dla dzieci pracowników Uczelni, wspólne wycieczki do teatrów i kin krakowskich, wycieczki krajoznawcze, wieczorki dyskusyjne czy też referaty o treści szkoleniowej, kulturalnej i naukowej. Pracami Organizacji Związkowej w omawianym okresie kierowali: prof. dr J. Garbacik, doc. dr S. Jodłowski, doc. dr T. Słowikowski, H. Hanuszkowa (dyr. Biblioteki WSP) — kolejni przewodniczący Rady Zakładowej ZOZ ZNP przy WSP.

Zamykając rozważania na temat rozwoju organizacyjnego Wyższej Szkoły Pedagogicznej stwierdzić należy, że Uczelnia w minionym piętnastoleciu poszczycić się może bardzo poważnymi osiągnięciami. Ze skromnej szkoły rozwinęła się w poważną placówkę naukową, posiadającą własne zakłady naukowe, katedry, wydawnictwa naukowe, liczne grono samodzielnych i pomocniczych pracowników nauki. Poważnie wzrosła liczba studentów, z 98 w 1946 r. do 815 w 1961 r. na studiach stacjonarnych, a na studiach dla pracujących do 1430 słuchaczy. Znacznie powiększył się stan posiadania Uczelni tak w pomieszczeniach szkolnych, jak i domach akademickich oraz mieszkaniach dla pracowników. Najważniejsze jest jednak to, że Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie przygotowała do zawodu nauczycielskiego liczną rzeszę wysoko kwalifikowanych pracowników, przez co przyczyniła się chociaż częściowo do podniesienia poziomu oświaty w Polsce Ludowej. Wyniki osiągnięte w kształceniu nauczycieli są bardzo poważne, bowiem z murów WSP w Krakowie wyszło 2 251

absolwentów, w tym 1779 absolwentów studium stacjonarnego i 472 Studium dla Pracujących. Wyniki osiągnięte w przygotowaniu młodych kadr nauczycielskich zasługują tym bardziej na podkreślenie, że zdecydowana większość absolwentów naszej Uczelni podjęła pracę w szkolnictwie, zgodnie z przygotowaniem i ukończonym kierunkiem studiów¹⁶.

¹⁶ Zob. rozdział X pt. Spis absolwentów.